

Konferencija „Scientia et historia – 2018“

2018 m. kovo 29–30 d. Vilniuje, Lietuvos kultūros tyrimų institute (LKTI) vyko jau trečią dešimtmetį organizuojama Lietuvos mokslo istorijai ir filosofijai skirta konferencija „Scientia et historia–2018“. Konferenciją rengė Baltijos valstybių mokslo istorijos ir filosofijos asociacija, Lietuvos mokslo istorikų ir filosofų bendrija, Lietuvos kultūros tyrimų institutas, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka ir Lietuvos mokslų akademijos Mokslininkų rūmai. Pranešimai buvo suskirstyti į Istorinių tyrimų, Lietuvos mokslo bei medicinos istorijos, taip pat Filosofijos bei sociologijos sekcijas. Įvairiomis temomis perskaityta beveik keturios dešimtys pranešimų. 2018 m. balandžio 12 d. taip pat buvo surengta konferencijos „Scientia et historia–2018“ Edukacinė sesija Skapiškyje (Kupiškio raj.), kurią organizavo dr. Aldona Vasiliauskienė.

Šių metų konferencija buvo skirta 250-osioms Andriaus Sniadeckio (1768–1838) gimimo metinėms, todėl dalis pranešėjų analizavo A. Sniadeckio veiklą ir mokslo palikimą. Pradėdamas konferenciją prof. Juozas Algimantas Krikštopaitis pabrėžė, kad šio universalaus mokslininko, mediko, publicisto indėlis yra labai svarbus Lietuvos kultūros ir mokslo istorijai, o Lietuvos mokslo istorikų ir filosofų bendrija bei konkrečiai dr. Birutė Railienė daug nuveikė pristatydama plačiau visuomenei jo asmenybę. Vienas reikšmingesnių darbų šioje srityje – A. Sniadeckio knygų, straipsnių vertimai į lietuvių bei anglų kalbas.

Pranešime „Pasitinkame 250-ąsias A. Sniadeckio gimimo metines“ dr. B. Railienė supažindino su jubiliejiniais renginiais,

skirtais mokslininko atminimui, jau įvykusiais ir dar vykščiančiais ne tik Lietuvoje, bet ir Lenkijoje, Baltarusijoje. Visą išsamią informaciją apie A. Sniadeckio asmenybę, jo kūrinis ir paveldo įamžinimą galima rasti svetainėje www.andrewsniadecki.org. Pranešėja atkreipė dėmesį, kad šioje svetainėje galima peržiūrėti 2017 m. *Lectiones Andrea Sniadecki* vaizdo įrašą. Pažymėta, kad šiųmetė Vilniaus universiteto konferencija *Oxygenalia* taip pat bus skirta šiam mokslininkui, o kasmetiniuose A. Sniadeckio skaitymuose (vyks 2018 m. lapkričio 30 d.) bus pristatyta į anglų kalbą išversta A. Sniadeckio knyga *Organinių būtybių teorija*. Pagaliau vienas svarbiausių A. Sniadeckio kūrinių taps prieinamas tarptautiniam mokslo istorikų ratui.

Pranešėja dr. Emilija Ivaškevič supažindino su profesoriaus A. Sniadeckio publicistika, akcentuota tai, kad jis buvo ne tik gydytojas, chemikas, bet ir aktyvus visuomenininkas. A. Sniadeckis priklausė tuo metu veikusiai Šubravcų (Nenaudėlių) draugijai, siekusiai kovoti su žmonių ydomis, o jo pripažintas credo: dvasinis luošumas žymiai didesnis nei fizinis. Pasak pranešėjos, išlikusi gausi publicistika, kai kurie straipsniai ir feljtonai socialine tematika yra aktualūs ir šiandien, atrodo, tarsi atspindėtų dabartinės visuomenės problemas.

Dr. Marytės Kuodytės pranešime „Andriaus Sniadeckio chemijos laboratorija ir tyrimai“ įvertinta jo veikla. Kaip liudija pateikti pranešėjos duomenys, nors turėjo medicinos daktaro laipsnį, bet į Vilniaus universitetą A. Sniadeckis atvyko rekomenduotas dėstyti chemiją ir ketvirtį amžiaus vadovavo Chemijos katedrai (1797–1822).

Iki tol chemija buvo priskiriama medicinos arba matematikos fakultetams, o A. Sniadeckis sukūrė savarankišką katedrą bei padėjo pagrindus chemijos mokslinei mokyklai Lietuvoje. 1822 m. jis išėjo į pensiją, tačiau 1826 m. vėl grįžo į Vilniaus universitetą, tik šįkart ne į Chemijos katedrą, bet ėmė vadovauti Vidaus ligų klinikai. Buvęs medicinos studentas Stanislovas Moravskis (1802–1853) savo atsiminimuose fiksuoja, kad A. Sniadeckis paskaitas skaitė gimtąja, t. y. lenkų, kalba, tuo susilaukdamas daugelio studentų dėmesio.

Profesorius Libertas Klimka supažindino su brolių Andriaus ir Jano Sniadeckių išsaugotais atminimo ženklais ir įamžinimu. Pranešėjas pastebėjo, kad šiandieninė Švietimo ir mokslo ministerija (A. Volano g. 2) išsaugojo buvusios VU chemijos katedros palikimo fragmentą: 1809–1810 m. pagal architekto Mykolo Angelo Šulco projektą pastatas rekonstruotas, įrengta amfiteatrinė chemijos laboratorija, bet šiandien tik buvusios laboratorijos kupolas primena apie čia darytus chemijos eksperimentus. Kita atminties vieta yra Vilniuje, dabartinėje Naugarduko g. 24 veikusi laboratorija. Iš tų laikų išliko autentiškos pastato durys, o Radioaktyviųjų medžiagų laboratorija dabar perdaryta į transformatorinę. Kaip pažymėjo L. Klimka, šioje laboratorijoje buvo padarytas pasaulinio masto atradimas – rastas spektro linijų skilimas. Sniadeckių atminimas bene labiausiai puoselėjamas Šalčininkų seniūnijos Jašiūnų dvare, kur gyveno A. Sniadeckio dukra Sofija, ištėkėjusi už Mykolo Balinskio (Michał Baliński). Čia dažnai laiką leisdavo ir profesorius. Šiandien vietos bendruomenės iniciatyva prikeltime dvare yra kampelis, skirtas broliams Sniadeckiams.

Kiti šios konferencijos sekcijos pranešimai buvo daugiausia skirti XX a. mokslo istorijos tyrimų tematikai. Dr. Romualdas Juzefovičius nagrinėjo tarpukario Lietuvos kultūros ir mokslo sąveikų, tarptautinių ryšių procesus. Jo pranešimas „Mokslo žinios ir tarpukario Lietuvos modernėjimo akiračiai“ atskleidė tarptautinį Lietuvos akademinės inteligentijos bendradarbiavimą, siekė ugdyti visuomenę. Pranešėjas akcentavo, kad to meto Vytauto Didžiojo universiteto bendruomenė dalyvavo Tautų Sąjungos organizuotoje Intelektualinio bendradarbiavimo komisijoje, kurioje Lietuvai atstovavo Mykolas Riomeris ir kiti mokslininkai. Pranešėjo teigimu, itin artimai bendradarbiauta su Baltijos šalių inteligentija, veikė Tarptautinis Baltijos šalių bendradarbiavimo komitetas. Vaclovas Biržiška, Zenonas Ivinskis ir kai kurie kiti Lietuvos mokslininkai siūlė organizuoti Baltijos šalių ir Suomijos „profesūros mainų“ programą, kuri padėtų aukštosiose mokyklose ir visuomenėje geriau skleisti savo regiono šalių istorijos, geografijos, etnografijos ir kitas žinias, rengti bendras švietimo priemones, mokslo ir kultūros populiarinimo leidinius, organizuoti renginius, literatūros vertimo darbą.

Konferencijoje kai kurie tyrėjai pratęsė ankstesnių tyrimų nagrinėjimą, pateikė naujų aktualių įžvalgų. Dr. Laima Petrauskienė, kalbėdama apie naujai sumontuotus Pranciškaus Baltraus Šivickio filmus, parodė 7 filmuotus siužetus iš 1929–1935 m. laikotarpio. Trys pirmieji iš jų atspindi bendros P. B. Šivickio ir dail. A. Žmuidzinavičiaus kelionės momentus po Lietuvą 1929 m. vasarą. Demonstruoti fragmentai su pranešėjos komentarais: 1) šalių rikiuotė Putvins-

kiamis priklausiusiame Grauzikų dvare; 2) Plungės žirgynas ir žemaitukai; 3) gintaro kasimas Kuršių mariose; 4) naujai pastatytas Žmuidzinavičių namas Kaune ir šeima prie namo; 5) Mykolo Sleževičiaus šeima prie savo namo ir nuomininkas Petras Cvirka; 6) Šivickio vadovauta ekspedicija į Šventąją; 7) Žmuidzinavičių šeima ir dalis Putvinskių šeimos su mažais vaikeliais Grauzikų dvare.

Netrūko dėmesio ir kitoms mokslo istorijos asmenybėms. Habil. dr. Henryka Ilgievič skaitė pranešimą „Henrykas Łowmiański (1898–1984) – Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos tyrinėtojas“, skirtą šio profesoriaus 120-osioms gimimo metinėms. Jo gyvenime atsispindi ir sudėtingi XX a. istorijos procesai: mokėsi Vilniuje, tačiau kilus Pirmajam pasauliniam karui atsidūrė Černygove, įstojo į Kijevo universitetą. Karo nutrauktus mokslus baigė 1923 m. Vilniaus Stepono Batoro universitete, o vos po metų apsigynė ir daktaro laipsnį. Stažavosi Paryžiuje, kur susipažino su to meto istorijos mokslo naujovėmis, habilitacinį darbą apie lietuvių visuomenę ir valstybės atsiradimą apsigynė 1932 m. bei tapo profesoriumi. Dalyvavo ir Vilniaus mokslo bičiulių veikloje, paskelbė nemažai darbų apie LDK bei Vilniaus miesto istoriją. Pasibaigus karui, kartu su universitetu išsikėlė į Lenkiją. Besidarbuodamas ten parengė savotišką „Lietuvos tyrimų centrą“ – jo pėdomis sekė Jerzy Ochmański, Jerzy Jurkiewicz, Marcelli Kosman ir kiti. Pati pranešėja priminė, kad save laiko tam tikra H. Łowmiański mokinė – 1990 m. išvyko stažuotis į Poznanę, jos daktarinei disertacijai vadovavo J. Ochmański. Tokiu būdu, nors H. Łowmiański jau nebėra, bet profesoriaus darbai tęsiasi jo mokinių.

Akademikas, profesorius Algimantas Grigelis skaitė pranešimą intriguojančiu pavadinimu „Viena Ignoto Domeikos diena savo tėviškoje“ ir pristatė šio iškilaus žmogaus ir mokslininko biografiją, supažindino su jo atminimo įamžinimu. Paradoksas, pasak pranešėjo, yra tai, kad nors šiandien išlikę apie 300 gausios Domeikų giminės atstovų, jie nutautėjo dar pirmoje kartoje. Šiuo pranešimu tarsi baigiami I. Domeikos jubiliejiniams metams skirti renginiai.

Monika Rupšytė supažindino su iškilais teologu, archeologu, Biblijos vertėju profesoriaus Antano Rubšio (1923–2002) šviečiamąja veikla. Pranešime akcentuota, kad A. Rubšys rašė veikalus biblistikos tematika, dalyvavo archeologijos tyrimuose ir siekė nustatyti Šventojo Rašto istorškumo faktus, dėstė tikybos kursus JAV. Išėivijoje jis rūpinosi lietuviška kultūra ir tautiškumu. Atsiradus galimybei, grįžo į Lietuvą ir 1990–2002 m. dirbo Vilniaus Pedagoginiame (dab. Lietuvos edukologijos) bei Kauno Vytauto Didžiojo universitetuose, Vilniaus bei Telšių kunigų seminarijose. Pedagoginė veikla pasižymėjo tuo, jog sudėtingus teologinius dalykus mokėjo pateikti visiems suprantama kalba. Tai buvo neeilinė asmenybė, palikusi svarbų pėdsaką senovės religijų istoriografijoje, visuomeniniame gyvenime.

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos darbuotoja – Eglė Paškevičiūtė-Kundrotienė, tęsdama moterų raiškos moksle ir visuomenėje tyrimus, perskaitė pranešimą „Lietuvos moterų, baigusių aukštąjį mokslą, sąjunga (1928–1940)“. Konstatuota, kad ši savo pavadinimu ir turiniu įdomi organizacija buvo Tarptautinės diplomuotų moterų federacijos (International Federation of University Women) su centru Londone,

vienijusios per keliolika tūkstančių narių iš 27 pasaulio valstybių, padalinys. Lietuvoje jai priklausė apie 150 moterų, turinčių mokslo daktaro laipsnį. Daugiausia buvo medikių. Žymiausios – Janina Lašienė, Vanda Tumėnienė, Paulina Kalvaitytė. Sąjungos narės buvo aktyvios įvairiose profesinio ir visuomeninio gyvenimo srityse.

Biologijos mokslų daktarės Alina Šveistytė ir Violeta Apšegaitė pristatė bendrą pranešimą „Lietuvos XVI–XXI a. rašytinių tekstų išvalgos, susietos su medunešėmis bitėmis“, kuriame buvo aptarti patys įvairiausi dokumentai ir tekstai, kuriuose užfiksuotos bitės, pradedant Gedimino 1323 m. gegužės mėnesio laišku, Lietuvos Statutais, ir XX a. dr. Algimanto Skirkevičiaus sukurtos mokslo mokyklos darbais.

Profesoriaus Juozo Algimanto Krikštopaičio pranešime „Ar istorinio įvykio atvaizdas (paveikslas) gali atskleisti fakto turinį?“ pabrėžta, kad įvykio faktas yra nusakomas laiko ir erdvės parametrais. Pranešėjo teigimu, tokia fakto formos išraiška dar neturi turinio. Istorikai, tyrinėdami šaltinius, kitų autorių interpretacijas, sukuria naratyvą – istorinį pasakojimą, kuris tampa fakto rašytiniu turiniu. Fakto turinio tiesos klausimas lieka atviras, nes turinys visuomet bus subjektyvia istorikų „nulipdyta“ tiesa. Dailininkas savo kūrinyje pasiūlo vizualių istorinio pasakojimo išraišką. Taip gimsta dailininko istorinė tiesa. Faktas įgyja dar vieną turinį, nusakomą vizualių simbolių bei metaforų konsteliacijoms, įsibrovusiomis į siužeto audinį. Turinio vertė priklauso nuo dailininko išsilavinimo, nuo jo intelekto sukaupto civilizacijų ir kultūrų patirčių; jų sintezė per kūrėjo sąmonę prasiveržia kaip kūrybinio darbo rezultatas, kaip autoriaus

subrandintas kūrinys. Numatyta aptarti temą, demonstruojant skaitmenines tapytojo Giedriaus Kazimierėno monumentalių drobių kopijas: „Atsisveikinimas su Kęstučiu“, „Algirdo žygis į Maskvą“, „Žalgiris. *Dies irae* (Rūstybės diena)“ ir „Vytautas, laukiantis karūnos“.

Stendiniame pranešime dr. Algimantas Jakimavičius, pratęsdamas ankstesnius tyrimus, supažindino su tema „Lietuvių mokslo draugijos narių bendradarbiavimas: šeimininiai ir giminystės ryšiai“.

Po pirmosios konferencijos dalies vyko visuotinas Lietuvos mokslo istorikų ir filosofų bendrijos narių susirinkimas, jame aptartas 2019 metais vyksiančios Tarptautinės Baltijos šalių mokslo istorijos konferencijos organizavimo klausimas. Preliminariai numatyta, kad ši konferencija bus skirta Vilniaus universiteto įkūrimo 440 metų sukakčiai, tad siūloma tematika „mokslas ir universitetas“. Konferencijos pertraukos metu, kaip ir kasmet, buvo pristatyta LMAVB darbuotojos Birutės Veleckienės surengta knygų paroda „LMAVB fondo naujienos mokslo istorijos tematika“, joje buvo eksponuojami naujausi mokslo istorikams svarbūs leidiniai.

Po pietų konferencijos darbas vyko Medicinos istorijos sekcijoje. Sekcijai vadovavo medicinos istorikai dr. Ramūnas Kondratas ir dr. Aistis Žalnora. Čia dalis pranešimų taip pat buvo skirti A. Sniadeckiui. Dr. Dalios Triponienės pranešime „Andrius Sniadeckis „par excellence gydytojas“ Vilniuje“ buvo atskleista šio iškilaus žmogaus praktinė medicininė veikla bei asmenybės bruožai. Mokėdamas daug kalbų, besigilindamas į medicinos naujoves, palaikydamas plačius dalykinius ryšius, A. Sniadeckis atsisklei-

dė kaip išmanus terapeutas bei vaikų ligų gydytojas. Jis plačiai skleidė žinias, kaip apsisaugoti nuo ligų, kaip suteikti minimalią medicininę pagalbą skendusiam ar žmogui po gaisro. Jo darbai „Pastabos apie vaikų fizinį auklėjimą“ ar „Teorya Jestestw Organiczných“ aktualūs ir šiandien. Per A. ir J. Sniadeckių įkurtą Vilniaus medicinos draugiją, naujausios medicinos žinios pasiekdavo ir Lietuvą. A. Sniadeckio vardas ir darbai šiandien žinomi bei vertinami kaip visos Europos medicinos istorijos palikimas.

Tarsi pratęsdamas prieš tai buvusią temą, dr. Aistis Žalnora skaitė pranešimą „Andriaus Sniadeckio mintys apie mokyklinio amžiaus vaikų fizinį lavinimą“. Pagrindinis A. Sniadeckio darbas šia tema „Uwagi o fizycznym wychowaniu dzieci“ („Pastabos apie vaikų fizinį auklėjimą“). Čia akcentuota fizinio ir dvasinio lavinimo vienovė. Dauguma dalykų vis dar nepraradę aktualumo: dėl fizinio lavinimo, grūdinimo, sveikos gyvenamosios, dienos režimo. Galima tik numanyti, kokią reakciją sukėlė mediko idėjos to meto švietėjiškos bei romantinės visuomenės kontekste. Vis dėlto, kaip konstatavo pranešėjas, A. Sniadeckis, ko gero, sukritikuotų ir šiandieninę mokyklą, jos turinį bei formą.

Dr. Saulius Špokevičius skaitė pranešimą „Vilniaus universiteto Terapijos klinikos kūrimo klausimu: istorinė aplinka ir Andriaus Sniadeckio memorandumas“ (kartu su dr. Birute Railiene bei dr. Marina Ivinskaja). Kaip teigė pranešėjas, tai buvo laikai, kai žmonės nesuprato ligoninių svarbos, geru gydytoju buvo laikomas tas, kuris ilgas valandas praleisdavo prie ligonio lovos. Klinikos tuo metu buvo reikalingos mokslui, ne gydymui. Tuometinę mediciną pranešėjas apibūdino kaip eklektinę – viską bandyti,

galbūt kas nors padės. Būtent A. Sniadeckis perkėlė kliniką atokiau nuo namų, kur grynesnis oras, mažesnė infekcijų tikimybė. Tiesa, Vilniaus klinikos kūrėju laikomas J. Frankas, o A. Sniadeckis buvo tarsi jo įpėdinis ir darbų tęsėjas.

Bibliotekininkė Regina Vaišvilienė pranešime „Lietuvių sanitarinės pagalbos draugija (1918) ir jos steigėjai“, nurodė, kad vieni iš šios organizacijos steigėjų buvo gydytojų Danieliaus ir Veronikos Alseikų šeima, prisidėjo ir kiti žinomi lietuviybės veikėjai: pedagogas Antanas Krutulys, kunigai Vincentas Borisevičius ir Vladas Mironas, vienu metu draugijos valdyboje buvo pats dr. Jonas Basanavičius. Karo metu įsteigta draugija iš pradžių rūpinosi lietuvių karo pabėgėlių ir tremtinių grąžinimu į Lietuvą. Vėliau rūpinosi lietuvių, ypač neturtingųjų, sveikatos reikalais. Ši draugija buvo reikšminga ne tik dėl teikiamų medicinos paslaugų, nemažiau svarbi lietuviybės išsaugojimui bei palaikymui Vilniaus krašte.

Farmacijos mokslų daktarė Vilma Gudienė pranešime „Vilniaus gydytojų 1801–1802 metais išrašytų vaistų sudėties palyginimas“, šaltinių tyrimo pagrindu konstatavo, kad Vilniaus universiteto Rankraščių skyriuje saugoma VU vaistinės receptų knyga atskleidžia, kokiais vaistais XIX a. pradžioje buvo gydomi pacientai. Knygoje užregistruoti 22 gydytojų receptai. Pranešime buvo kalbama, kokie buvo pastebėti skirtingų gydytojų išrašytų vaistų sudėties savitumai. Gydytojai vadovavosi skirtingomis medicinos doktrinomis ir tai iš dalies atsispindi jų taikytoje medikamentinėje terapijoje. Jei senovėje gydyta daugiausiai augalinės ar gyvūninės kilmės preparatais, nuo XIX a. medicina Europoje pasuka link cheminių medikamentų.

Konferencijoje buvo pristatyta naujausia dr. Rimgaudo Virgilijaus Kazakevičiaus knyga „Medicinos atradimų istorijos“ (Vilnius, 2017). Knygos autorius – medikas, beveik 5 dešimtmečius dėstęs fiziologiją. Kaip pažymėjo J. A. Krikštopaitis, didžiausia šios knygos naujovė – Lietuvos medicinos istorija pristatoma bendros Europos medicinos istorijos kontekste. Čia yra įdomūs skyreliai „Jie taip pat buvo medikai“ ar „Medicinos mokslo aukos“ – plačiau visuomenei ne visiems žinoma, kad rašytojai H. K. Andersenas, A. Čechovas, M. Bulgakovas ar esperanto kalbos kūrėjas L. Zamenhofas pagal profesiją buvo gydytojai. Paminėti ir svarbiausi Lietuvos medicinos istorijos faktai, daugiausia nusipelnusių lietuvių medikų darbai, pasaulinių medicinos atradimų diegimas, inovacijų kūrimas mūsų šalyje. Medicina yra neatskiriama tautos kultūros dalis, todėl iš knygos „Medicinos atradimų istorijos“ matyti ne tik istoriniai kiekvieno laikotarpio įvykiai, bet taip pat meno ar kultūros raida.

Janinos Valančiūtės pranešimas supažindino su medikų indėliu į lietuviškąją bibliografiją. Pranešėja atkreipė dėmesį, kad žmogus, skaitydamas knygą, retai susimąsto, ar pakankamai efektyviai naudojami knygos bei kitais informacijos šaltiniais, ar moka teisingai anotuoti, dokumentuoti perskaitytus leidinius, ar sugeba kaupti, tvarkyti literatūrą į dominančiu mokslo klausimu. Šiuos darbus, jau susistemintus, sutvarkytus, paprastai randame bibliografijose. Jos padeda suprasti, kur ir kokios medžiagos ieškoti, nuo ko pradėti, kad darbo sąnaudos būtų kuo efektyvesnės. Pažymėta tai, kad lietuviškąją medicinos bibliografiją dažniausiai kūrė patys medikai.

Eglė Sakalauskaitė-Juodeikienė pranešimą skyrė XIX a. pradžios medicinai Vilniuje. Pranešime „Trepanacijos XIX a. pr. Vilniaus chirurgijos klinikoje: indikacijos, operavimo technika, pacientai“ ji supažindino su svarbiais medicinos mokslo pokyčiais ir procesais. Ji atskleidė, kad neurochirurgijos vystymasis nebuvo įmanomas be esminių atradimų medicinoje – anestezijos ir antiseptikos, efektyvios hemostazės ir trauminės operavimo technikos. Pranešime analizuotos lotynų kalba parašytos Vilniaus imperatoriškojo universiteto (1803–1832 m.) medicinos magistrų disertacijos, skirtos nervų sistemos chirurgijai. Iš 26 nervų ligų klausimus nagrinėjusių disertacijų atrinktos 2, kurios nagrinėjo trepanacijos klausimą VU chirurgijos klinikoje. Profesionali chirurgija, kaip medicinos šaka atsirado tik pačioje XVIII a. pabaigoje, tad trepanacijos Vilniaus chirurgijos klinikoje XIX a. išties svarbus ir dėmesio vertas mokslo istorijos įvykis.

Antrą konferencijos dieną vyko Filosofinio ir sociologinio pobūdžio tyrinėjimų sekcijos darbas, kurį pradėjo dr. Naglis Kardelis. Jis gilinosi į filosofinio mąstymo ir vietos ryšį. N. Kardelis teigė, kad filosofinis mąstymas yra esmiškai susijęs su vieta kaip savo kontekstu. Remdamasis šia prielaida, prelegentas lygino graikiškojo ir lietuviškojo mąstymo kontekstus. Jis įrodinėjo, kad senovės graikai į tikrovę žvelgė iš *polio* perspektyvos, o lietuvių filosofai (Stasys Šalkauskis, Antanas Maceina, Arvydas Šliogeris) mąsto remdamiesi į gimtąją žemę.

Vilius Dranseika, pasitelkęs duomenų bazėje *Philpapers* skelbiamą informaciją, analizavo filosofines ir kasdienes laisvos valios sampratas. Pranešėjas konstatavo, kad filosofinė laisvą valią nagrinėjanti literatūra

nėra labai gausi. Joje naudojamas žodynas gana skurdus (8–9 terminai). Nedaug ir probleminių židinių. V. Dranseika atkreipė dėmesį, kad tiriant, ką žmonės galvoja apie valios laisvę, naudojamas filosofinis aparatas. Tačiau, pranešėjo nuomone, tai yra ydinga praktika. Tokiu būdu žmonėms iš anksto primetamos tam tikros filosofinės pažiūros. O gal jie tų pažiūrų neturi? O gal jie mąsto remdamiesi kitomis kategorijomis, nei jiems bando įpiršti tyrėjai? Giliu prelegento įsitikinimu, žmonėms turi būti leidžiama kalbėti jiems įprasta kalba.

Dr. Aušra Rimaitė susirinkusiuosius supažindino su sociologinio tyrimo apie tai, kaip LSMU 1 kurso studentai pristato save virtualioje aplinkoje, rezultatais. (Buvo surengtos 26 focus grupės diskusijos, kiekvienoje grupėje dalyvavo po 4–6 studentus.) Pranešėjos teigimu, respondentai nurodė, kad kiekvienas iš jų socialiniuose tinkluose turi po 10 internetinių profilių, iš kurių 5 paprastai būna neaktyvūs. Informaciją apie save profiluose pateikia ne visą, saugo asmeninį gyvenimą ir tapatybę. Labiau viešina, ką galvoja ir ką veikia. Taip pat profilius naudoja formuojant savo idealą – kuo nori būti, o ne kuo iš tikrųjų yra. A. Rimaitė atkreipė dėmesį ir į lyties faktorių pateikiant informaciją internetiniuose profiluose. Merginos linkusios informaciją apie save pateikti tiksliai, o vaikinai, jei yra galimybė, linkę nurodyti netikslius duomenis.

Dr. Kęstutis Šapoka aptarė mokslinės ir estetiškos logikos susipynimus XIX a. prancūzų psichologo Jeano Martino Charcot darbuose. K. Šapoka argumentavo, kad veikale *Iconographie Photographique de la Salpêtrière* („Salpêtrière fotografinė ikonografija“) (1885) fotodokumentuodamas

isteriją Charcot mokslinę logiką pakeitęs estetinė logika. Esą isterikų vaizdai fotografijose komponuojami pagal klasikinės estetikos kanonus ir panėši į paveikslus. Juose ligonių konvulsijos primena barokinėje tapyboje vaizduojamų šventųjų pozas. Tokiu būdu tai, kas yra sąmoninga manipuliacija, Charcot pateikia kaip objektyvią tikrovę ir mokslinę logiką pajungia estetinei logikai. Pasak pranešėjo, tuo Charcot manipuliacijos minėtomis logikomis neapsiriboja. Kūrinyje *Les Démoniaques dans l'art* (Apsėstieji dailėje) (1887), parašytame kartu su asistentu Pauliu Richeriu, prancūzų psichologas elgiasi priešingai – estetinę logiką redukuoja į mokslinę logiką. Žvelgdamas į įvairių epochų miniatiūras bei graviūras, dažniausiai vaizduojančias piktųjų dvasių išvaymą, jis ignoruoja bet kokį estetinių bei religinių reikšmių savitumą ir jose regi vien psichinių ligų – isterijos, letargijos, epilepsijos, hipochondrijos – apraiškas.

Dr. Vytis Valatka pristatė scholastinę mokslų hierarchijos sampratą. Pranešėjo teigimu, scholastai mokslus rikiavo dviem atžvilgiais – pagal jų prigimtį, ar natūralią daiktų tvarką, ir pagal žmogiškąjį pažinimą. Pirmuoju atveju vienu mokslų pirmumas kitų mokslų atžvilgiu apibrėžiamas atsivėlgiant į tyrimo objekto bendrumą, nepriklausomumą, kilnumą bei tobulumą ir mokslų subordinaciją. Antruoju atveju pirmumas teikiamas mokslui, kurio prielaidos lengviau suprantamos ir labiau mums žinomos. Žmogiškojo pažinimo požiūriu vienas mokslas yra pirmesnis už kitą ir tada, kai pirmojo mokslo objekto pažinimas privalomas antrajam mokslui kaip būtina jo prielaida.

Dr. Jonas Čiurlionis aptarė 4 elementų koncepcijos reikšmę Hipokratui priskiriamų

darbų rinkinyje *Corpus Hippocraticus*, kuris sudarė bene svarbiausios Antikos ir Vakarų medicinos srovės teorinį pagrindą. Pranešėjas atskleidė, kaip remiantis prielaida apie 4 elementus, buvo interpretuojamos ligos, psichologiniai tipai, dieta ir fiziologija. J. Čiurlionis atkreipė dėmesį į sąsajas tarp Hipokrato medicinos ir Herakleito filosofijos. Vygandas Aleksandravičius klausytojus perkėlė iš Antikos į XVIII amžių ir svarstė, koks buvo prancūzų švietėjo Jeano-Jacqueso Rousseau santykis su Newtono fizika, ir priėjo prie išvados, kad prancūzų filosofas buvo susipažinęs su pastarąja, tačiau ja nesirėmė.

Dr. Rūta Marija Vabalaitė pristatė tarpinius savo Vilniaus romantizmo filosofijos pradininko Juozapo Goluchovskio kūrybos tyrinėjimų rezultatus. Pranešėja nagrinėjo romantiko požiūrį į fundamentinius mokslus ir filosofiją, išdėstytą trijuose 1816–1822 m. paskelbtuose traktatuose ir, jos tvirtinimu, turintį ypatingos svarbos ir šiuo metu Lietuvoje vykstančių diskusijų apie aukštąjį mokslą kontekste. R. M. Vabalaitė interpretavo raktines Goluchovskio sąvokas – *idėja, gyvenimas, sąryšis*. Jas lygino su analogiškais Immanuelio Kanto, Friedricho Schellingo bei vėlesnės „gyvenimo filosofijos“ terminais. Pranešėja argumentavo, kad Goluchovskio požiūrio į mokslų ir filosofijos ryšių būtinumą bei savaiminę fundamentinio pažinimo ir jo sklaidos vertę negalima suprasti be Schellingo idėjų. Taip pat R. M. Vabalaitė pabrėžė, kad Goluchovskio, kaip ir daugelio romantikų, tekstams yra būdinga ne tiek įrodyti, ar bent nuosekliu būdu išreikšti savo teiginius, kiek, pasitelkus retorikos išteklius, siekti laimėti pritarimą reiškiamai pažiūrai.

Dr. Margarita Poškutė savo pranešimą skyrė Juozapo Albino Herbačiausko kūry-

bai, kuri, jos manymu, nepelnytai tyrinėtojų nuvertinama dėl eklektiškumo, nenuoseklumo ir prieštaravimo. Ji siekė rekonstruoti A. Herbačiausko genijaus koncepciją, išdėstytą kūrėjo ankstyvuosiuose darbuose, išleistuose pirmajame XX a. dešimtmetyje, – *Lietuvos atgimimas lenkiškosios idėjos atžvilgiu ir Erškėčių vainikas*. Gilindamasi į šią koncepciją, M. Poškutė kūrėją Herbačiauską nuolat lygino su XIX a. vokiečių filosofu Arthuru Schopenhaueriu ir brėžė tarp jų paraleles ir skirtumus. Pranešėja teigė, kad genijų Herbačiauskas esmingai sieja su tautos gyvenimu. Genijus kultūrinės kūrybos priemonėmis išreiškia ar realiais veiksmais istorijoje įgyvendina tautos būties esmę – „tautos idėją“, „Dvasią“, „Legendą“ – atskleidžiančias idėjas.

Dr. Gintaras Kabelka paneigė atrodytą savaime suprantamą dalyką, kad sovietmečiu dėl totalinės kontrolės Lietuvoje nebuvo didelių galimybių plėtoti kitokią filosofiją nei sovietinis marksizmas. Jo teigimu, bibliometrinė to laikotarpio filosofinių tekstų analizė rodo priešingą dalyką. Marksizmui skirta 40 proc. visų to laikotarpio tekstų; ir čia neskirstant marksizmo į sovietinį ir nesovietinį. Likusieji 60 proc. tekstų nagrinėja nemarksistinę filosofiją. Taigi didžioji dalis sovietinio laikotarpio filosofijos buvo nemarksistinė. Šiuo atžvilgiu Lietuva išsiskiria iš kitų Baltijos šalių. Estijoje marksistinei filosofijai teko 43 proc. visų tekstų, o Latvijoje – net 63 proc. tekstų. Latvijos atvejį Kabelka aiškino tuo, kad ankstesnis filosofijos elitas buvo sunaikintas, o jo vietą užėmė iš Sovietų Sąjungos atvykę užkietėję marksistai. Lietuva išsiskiria ir nacionalinės kalbos vartojimu. 83proc. filosofinių tekstų publikuoti lietuvių kalba. Atitinkamai, Latvijoje nacionaline kalba paskelbta 35 proc. tekstų, o Estijoje – 36 proc. kūrinių.

Filosofas Paulius Pukelis pasidalino prisiminimais apie neformalias analitinės filosofijos studijų praktikas VU Filosofijos fakultete XX a. 10 dešimtmečio pradžioje: apie neformalius studentų ir dėstytojų tinklus, apie šaltinių paieškas knygų deficito sąlygomis ir apie analitinės filosofijos studijavimo kaip saviidentifikacijos ir atsiribojimo nuo kitų filosofijos srovių ir joms atstovaujančių dėstytojų bei studentų grupių priemonę. P. Pukelio pranešimas aiškiai paliudijo, kad „žvilgsnis iš apačios“ gali vaisingai papildyti Lietuvos filosofijos istoriografiją. Jis leidžia užčiuopti už tekstų, pranešimų ir paskaitų verdantį slaptą gyvenimą, kurio neatkleidus vargu ar galima tikėtis susidaryti adekvatų visuminį filosofijos vaizdą.

Dr. Andrius Konickis, kaip ir ankstesnėse konferencijose, tęsė filosofijos paieškas poezijoje. Šį kartą jis pasirinko ne itin plačiai žinomo Ukmergės rajono poeto Romo Railos kūrybą. Šio poeto kūrinuose pranešėjas atranda tokias profesionaliai filosofijai būdingas temas, kaip žmogiškasis pasaulio supratimas, žmogaus bendravimas su Dievu, tarpusavio pasitikėjimo ir atlaidumo principas moralėje, dialektika (priešybių vienybė), filosofo laikysena pasaulyje. Paklaustas iš salės, ar filosofinės idėjos nėra įskaitytos tokio skaitytojo kaip Andrius (suprask, profesionalaus filosofo), pranešėjas atsakė, kad taip nemano, ir tvirtino, kad ir kiti tą patį gali atrasti. Tačiau sutiko, kad interpretuoti jas filosofškai ar ne, priklauso ir nuo konkretaus skaitytojo prerogatyvos.

Sekcijos darbą užbaigė dr. Alvydas Noreika. Jis aptarė Vytauto Kavolio požiūrį į metafizinius liberalizmo pagrindus, šio požiūrio susiformavimo kontekstą ir jo kaitą lietuvių išeivijos mokslo ir visuome-

nės veikėjo gyvenimo eigoje. A. Noreika teigė, kad V. Kavolio pozicija liberalizmo metafizikos atžvilgiu susiformavo jam dalyvaujant „ginče dėl liberalizmo“, kuris vyko 1947–1957 m. tarp lietuvių išeivių katalikų ir liberalų. Dauguma diskusijoje dalyvavusių lietuvių katalikų kaltino liberalizmą ateizmu ir teigė, kad karingasis bolševikų ateizmas, o tai reiškia, kad ir visa bolševikinė ideologija, yra išaugusi iš liberaliosios pasaulėžiūros. A. Noreikos tvirtinimu, V. Kavolis nesutiko su tokiu vertinimu. Esą jis teigęs, kad pats savaime liberalizmas nėra nei teistinis, nei ateistinis. Religijos atžvilgiu grynasis liberalizmas yra neutralus. Tikėti ar netikėti liberalioje pasaulėžiūroje paliekama spręsti patiems individams. Ir tik nuo jų sprendimų priklauso, koks santykis su religija susiklostys konkrečiose istorinėse liberalizmo atmainose. Tęsdamas pranešimą, prelegentas atkreipė dėmesį, kad už diskusijos dėl to, ką liberalai mano ar turėtų manyti apie Dievą, slėpėsi platesnė problema – ar liberalizmas remiasi kokia nors būties teorija. Nepriklausomai nuo pasaulėžiūrinės orientacijos, vieni diskutantai į šį klausimą atsakė teigiamai, o kiti – neigiamai. Tarp antrųjų buvo ir V. Kavolis. „Ginče dėl liberalizmo“ jis laikėsi pozicijos, kad liberalizmas neimplikuoja jokios konkrečios fizinės tikrovės kaip visumos sampratos. Tačiau nuo XX a. 8 dešimtmečio jo pozicija šiuo klausimu sušvelnėja. Civilizacijų studijų kontekste besigilindamas į moralines kultūras, jis prieina prie išvados, kad liberalizmas, kaip viena iš moralinių kultūrų, vis dėlto remiasi tam tikromis ontologinėmis prielaidomis – prielaidomis apie pasaulyje egzistuojančią tvarką.

ALVYDAS NOREIKA,
EGLĖ PAŠKEVIČIŪTĖ-KUNDROTIENĖ